

Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΠΛΑΤΩΝΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΩΝ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ «ΣΟΦΙΣΤΗΣ»

ΧΡΗΣΤΟΥ ΝΙΚ. ΠΕΝΤΕΣΗ

Α. Όπως επισημαίνει πολύ σωστά ο J. Moreau¹ η «πραγματικότητα ανήκει στην Ιδέα, αλλά πώς πρέπει να εννοήσουμε αυτή την πραγματικότητα του Ιδεατού, εκεί έγκειται και το πρόβλημα της ερμηνείας του Πλατωνισμού».

Παίρνοντας θέση σ' αυτό το θέμα² θα απαντούσαμε ότι η πλατωνική θεωρία, ιδωμένη υπό το φως των κυριωτέρων πλατωνικών φιλοσοφικών θέσεων του διαλόγου «Σοφιστής», μπορεί να χαρακτηριστεί σαν μία ιδεαλιστική θεωρία, μεθοδολογικού χαρακτήρος, με πολλαπλή φιλοσοφική λειτουργία, ιδίως: οντολογική, γνωσεολογική, λογική, γλωσσολογική, ηθική και κοσμολογική³.

Εξ άλλου, όλες οι λειτουργίες της θεωρίας των ιδεών είναι λίαν ευκρινείς στο πλατωνικό έργο.

Έτσι θα λέγαμε ότι η πλατωνική θεωρία των Ιδεών είναι ένα είδος φιλοσοφικής μεθόδου η οποία αποβλέπει κυρίως: 1ο. Εις τον ορισμό του Είναι και ειδικότερα του καθαρού Είναι ή της Οντολογικής Αλήθειας και εμμέσως του Φαίνεσθαι δια της αναγωγής του εις τας Ιδέας. 2ο. Εις την οντολογική θεμελίωση της Γνώσεως και ειδικότερα του Λόγου και της Γλώσσης. 3ο. Εις την αναζήτηση της Αρετής, άλλως πως της ηθικής αλήθειας. 4ο. Εις τον προσδιορισμό της σταθεράς και αιωνίου διαρθρώσεως του «Κόσμου», ιδωμένου εις την καθαρά του διάσταση.

Αλλά ας παραθέσουμε τα επιχειρήματά μας που θεμελιώνουν τη θέση μας ως προς την ερμηνεία της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών σαν φιλοσοφικής θεωρίας με έντονο μεθοδολογικό —και όχι υπαρκτικό— χαρακτήρα. Αυτά είναι τα ακόλουθα:

1ο. Κατ' αρχήν, ο τοιούτος χαρακτήρας της θεωρίας των Ιδεών υπογραμμίζεται λίαν ευκρινώς εις το διάλογο «Φαίδων», όστις μπορεί να χαρακτηριστεί σαν ο διάλογος εκείνος όπου λαμβάνει χώρα η θεμελίωσις, εκ μέρους του Πλάτωνος, της θεωρίας του των Ιδεών. Πράγματι, σ' αυτό το διάλογο ο Πλάτωνας αντιπαραθέτει εις την εμπειρική μέθοδο σπουδής των όντων, την λογική μέθοδο, με βάση: «εκείνα τα πολυθρύλητα»⁴, δηλαδή τις Ιδέες. Όπως βλέπουμε, οι Ιδέες χρησιμεύουν σαν μεθοδολογικά, ούτως ειπείν, μέτρα για τη λογική σπουδή των όντων.

2ο. Η ασκηθείσα κριτική από τον Πλάτωνα στο διάλογό του «Παρμενίδης» (135, α και ακόλ.), επί του στατικού ιδεαλισμού και ειδικότερα επί της υπαρκτικοποίησεως της ιδεαλιστικής θεωρήσεως του Είναι, δηλαδή των Ιδεών.

Κατά το μέτρο λοιπόν που ο Πλάτωνας απαγορεύει την υπαρκτοποίηση των Ιδεών, κατά το ίδιο μέτρο μπορεί να ερμηνευθεί η τοιαύτη απαγόρευσις σαν επιβάλλουσα τη σχετικοποίηση και δη την κατηγοροποίηση και εκείθεν τη μεθοδολογική θεώρηση των Ιδεών.

3ο. Η σύνδεσις της θεωρίας των Ιδεών με τη Διαλεκτική επιστήμη, η οποία ορίζεται από τον Πλάτωνα σαν η υπερτάτη επιστήμη και σαν τέτοια ταυτίζεται με την φιλοσοφία: ιδωμένη σαν η μόνη αυθεντική μέθοδος προσδιορισμού της ουσίας

του Είναι και της οντολογικής θεμελιώσεως του Λόγου και της Γλώσσης, κατά τρόπο διαλεκτικό.

4ο. Ο ορισμός των πλατωνικών Ιδεών, στο διάλογο «Σοφιστής», σαν Γένη του Είναι, δηλαδή σαν κατηγορούμενα του Είναι (και ειδικότερα των όντων), θέσις, που υπογραμμίζει το μεθοδολογικό χαρακτήρα της θεωρίας των Ιδεών⁵.

5ο. Η σύνδεσις της θεωρίας των Ιδεών τόσο με τη θεωρία του Είναι, όσον και με τη θεωρία της Γνώσεως και ειδικότερα η θεώρησις των πλατωνικών Ιδεών σαν ένα είδος ενδιαμέσου μεταξύ του Είναι και της Γνώσεως, καθ' ό μέτρο καθιστούν δυνατή τη σύνδεση αυτών, κι' αυτό χάρη εις τον ορισμό των σαν σχετικών υποκειμένων του Είναι αφ' ενός και σαν κριτηρίων της οντολογικής θεμελιώσεως της Γνώσεως, μ' άλλα λόγια σαν μεθοδολογικών αρχών σπουδής του Είναι και διαμορφώσεως της Γνώσεως, αφ' ετέρου.

6ο. Τέλος, η μεθοδολογική χρησιμότης της θεωρίας των Ιδεών για την αναγωγή και ειδικότερα για το λογικό προσδιορισμό του Φαίνεσθαι, δηλαδή, των εμπειρικών όντων και εκείθεν της εμπειρικής γνώσεως.

Για να ολοκληρώσουμε τη γνώμη μας επί του μεθοδολογικού χαρακτήρος της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών, θα λέγαμε ότι σε καμία περίπτωση οι πλατωνικές Ιδέες δεν πρέπει να ταυτίζονται, απολύτως, είτε με τα όντα, είτε με τις γνωσεολογικές «κατηγορίες», είτε με τις έννοιες, είτε με τις λέξεις, είτε με τις ηθικές αρχές, είτε με τους «κοσμολογικούς» νόμους, κι' αυτό, παρά τη συμμετοχή των, τη φιλοσοφική, εις όλας αυτάς τας επί μέρους εκφράσεις του Είναι.

Β. Αλλά ας δούμε τις κυριότερες ερμηνείες της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών, οι οποίες επροτάθησαν από τους διάφορους φιλοσόφους, στο πλαίσιο της ιστορίας της φιλοσοφίας.

Ο Αριστοτέλης, ο μαθητής του Πλάτωνος, ερμηνεύει τις πλατωνικές Ιδέες, σαν αισθητά αΐδια, δηλαδή, σαν αιώνια αισθητά όντα⁶. Εξ ου και η ομοιότης, αλλά και η διαφορά, των ούτως ερμηνευομένων Ιδεών, με τα φθαρτά ατομικά αισθητά όντα και εκείθεν ο χαρακτηρισμός των, από τον Αριστοτέλη, σαν ουσιών, γενικών και ατομικών, συγχρόνως⁷.

Όπως βλέπουμε, ο Αριστοτέλης προτείνει μία εμπειρική ερμηνεία των πλατωνικών Ιδεών, η οποία στην πραγματικότητα δεν ανταποκρίνεται στη «φύση» των Ιδεών, ούτε στη φιλοσοφική των λειτουργία.

Ας δούμε τώρα τις προταθείσες ερμηνείες επί της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών εις τη νεώτερη φιλοσοφία.

Σύμφωνα με τον KANT η πλατωνική Ιδέα είναι ένα είδος υπερλογικής αρχής, όπως το λέει εις την κριτική του Καθαρού Λόγου: «ο Πλάτων εχρησιμοποίησε τη λέξη Ιδέα κατά τρόπο, που όχι μόνο δεν έχει σχέση με τα αισθητά πράγματα, αλλά ξεπερνά ακόμη κι' αυτές τις έννοιες της νοήσεως, με τις οποίες ησχολήθη ο Αριστοτέλης»⁸. Πρόκειται, κατά τη γνώμη μας, περί σωστής ερμηνείας, καθ' ό μέτρο αρνείται τόσο τη λογικοποίηση, όσο και την υπαρκτικοποίηση της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών.

Δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο για την προταθείσα, από τον Hegel, ερμηνεία της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών. Ας την παρακολουθήσουμε: Η πλατωνική Ιδέα, λέγει ο Hegel⁹, είναι¹⁰ μία οικουμενική αρχή, με απροσδιόριστο και αφηρημένο χαρακτήρα, η οποία κείται έξω από την ανθρώπινη σκέψη, αλλά παρά ταύτα

επικοινωνεί με την τελευταία δια μέσου της γνωστικής πράξεως, από την οποία άλλωστε και προσδιορίζεται και συγκεκριμενοποιείται¹¹.

Μέχρι εδώ είμεθα, εν πολλοίς, σύμφωνοι με αυτή την ερμηνεία. Αλλά δεν είμεθα καθόλου σύμφωνοι με αυτά που λέγει στη συνέχεια ο Hegel και ειδικότερα όταν δηλοί ότι οι Ιδέες (του Πλάτωνος) «υπάρχουν και μόνο αυτές είναι το Είναι». Δεν είμεθα σύμφωνοι μ' αυτή τη θέση του Hegel, καθ' ότι απολυτοποιεί τις πλατωνικές Ιδέες: θεωρώντας τις σαν απόλυτα όντα, ενώ το πιο σωστό θα ήτο να τις θεωρήσει σαν φιλοσοφικές αρχές, οι οποίες εκφράζουν το καθαρό Είναι και όχι, επαναλαμβάνουμε, το απόλυτο Είναι.

Σχολιάζοντας αυτή τη θέση, θα λέγαμε, ότι είναι προφανής ο σκοπός του Hegel να χρησιμοποιήσει την πλατωνική θεωρία των Ιδεών, όπως αυτός την ερμηνεύει, για την στήριξη, ούτως ειπείν, της ειδικής του θεωρίας επί του Είναι και δη της θέσεώς του που αναφέρεται στην οντολογική απολυτοποίηση του Λόγου (που αντιπροσωπεύει το τελευταίο στάδιο της διαλεκτικής του οντολογικής πορείας ή καλύτερα λειτουργίας) και εκείθεν, στην λογική, ούτως ειπείν, απολυτοποίηση του Είναι.

Αλλά ας δούμε τώρα τις κυριότερες μετά-εγελειανές ερμηνείες της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών.

Ας αρχίσουμε με την ερμηνεία του Ed. Zeller, όπως αυτή διατυπύεται στο έργο του «Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας», όπως συνεπληρώθη από τον W. Nestle και μετεφράσθη στην ελληνική γλώσσα από τον καθηγητή Χρήστο Θεοδωρίδη: «Οι ιδέες... στην πλατωνική φιλοσοφία έχουν τριπλή σημασία: οντολογική, τελεολογική και λογική. Η οντολογική τους σημασία συνίσταται στο ότι παριστάνουν το πραγματικό Είναι, το καθαυτό (την ουσία, το όντως ον) των όντων... Έτσι οι ιδέες κάνουν αντίθεση στην πολλαπλότητα των όντων σαν κάτι ενιαίο, και στη μεταβλητότητά των σαν κάτι αμετάβλητο. Η δεύτερη σημασία των Ιδεών είναι η τελεολογική η παραδειγματική:

Κάθε τι που γίνεται έχει το σκοπό του σ' ένα ον... Οι σκοποί αυτοί όμως μπορούν να βρίσκονται στην πραγματοποίηση εκείνων που η νόηση τ' αναγνωρίζει γι' αμετάβλητα πρότυπα των όντων... Η τρίτη σημασία τους είναι η λογική, που μας κάνει ικανούς να βάλουμε τάξη στο χάος των καθέκαστα...»¹⁰.

Παίρνοντας θέση επ' αυτής της «πολυδιαστάτου» ερμηνείας θα λέγαμε ότι εκφράζει επακριβώς την ποικιλία της πλατωνικής σκέψεως, όσον αφορά τη θεωρία των Ιδεών.

Γι' αυτό την επιδοκιμάζουμε, τοσοῦτω μάλλον που αυτή υπογραμμίζει τον μεθοδολογικό χαρακτήρα της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών.

Αισθητά διαφορετική, από την προηγούμενη, είναι η ερμηνεία του Paul Natorp: «οι Ιδέες δεν σημαίνουν πράγματα αλλά μεθόδους. Σαν καθαράς θέσεις της σκέψεως θα άρεσε να τις θεωρήσει η κυρίαρχος (φιλοσοφική) γνώμη... Η Ιδέα δηλοί τον σκοπό, που έχει σχέση με το απώτατο σημείο που προσδιορίζει την κατεύθυνση της διαδρομής της εμπειρίας· διότι δηλοί τον νόμο αυτής της μεθόδου»¹¹.

Θα λέγαμε ότι πρόκειται για μία καθαρά μονοδιάστατη ερμηνεία του πλατωνισμού με απόλυτο γνωσεολογικό χαρακτήρα. Σαν τέτοια δεν την αποδεχόμεθα,

πολλώ μάλλον που λογικοποιεί απόλυτα την πλατωνική θεωρία των Ιδεών, παρά το γεγονός ότι ο ίδιος ο Πλάτων, στο διάλογό του «Παρμενίδης»¹², απορρίπτει την τριαύτη θεώρηση των Ιδεών του. Διότι δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι οι πλατωνικές Ιδέες, πριν από κάθε τι άλλο, εκφράζουν το Είναι. Αυτό όμως δεν σημαίνει και ότι οι ίδιες έχουν απόλυτη ύπαρξη, ανεξάρτητη απ' αυτήν των εμπειρικών όντων.

Με πιο απλά λόγια οι πλατωνικές Ιδέες εκφράζουν, φιλοσοφικώς, το Είναι, ιδωμένο στην ειδολογική του πολυμέρεια και διάρθρωση και όχι απολύτως και δη υπαρκτικώς: σαν ανεξάρτητα από το Φαίνεσθαι απόλυτα όντα.

Άλλωστε, αυτήν τη θέση την απορρίπτει, όπως προείπαμε, ο ίδιος ο Πλάτωνας, στον προαναφερθέντα διάλογό του, κατά τρόπο μη επιδεχόμενο καμιά αμφιβολία¹³. Έχει δίκαιο ο Natorp να αρνείται να θεωρή τις πλατωνικές Ιδέες σαν «πράγματα», όπως έκανε επί παραδείγματι ο Αριστοτέλης. Αλλά το σφάλμα του, (το «εσκεμμένο» άλλωστε, καθ' ότι ο ίδιος ήτο νεο-καντιανός φιλόσοφος, ανήκων στην περίφημη σχολή της Marburg), έγκειται εις το ότι εταύτισε τις πλατωνικές Ιδέες με τις αρχές της σκέψεως, δηλαδή με τις έννοιες, ενώ το σωστό θα ήτο να τις θεωρήσει σαν υπερλογικές αρχές με καθαρά οντολογικό χαρακτήρα. Έτσι θα λέγαμε ότι ο Paul Natorp προσπαθώντας ν' αποφύγει την παγίδα του υπαρκτικού απολυταρχισμού έπεσε τελικώς στην παγίδα του απολυταρχικού ρασιοναλισμού: ως προς την θεώρηση της πλατωνικής θεωρίας Ιδεών.

Αισθητά διάφορη από την προηγούμενη ερμηνεία είναι η προταθείσα ερμηνεία από τον Bertrand Russell¹⁴. Σύμφωνα μ' αυτήν οι πλατωνικές Ιδέες έχουν σημασία, αφ' ενός μεν λογική, αφ' ετέρου δε μεταφυσική. Η λογική τους σημασία ή λειτουργία έγκειται στο γεγονός ότι αυτές αντιπροσωπεύουν αιώνιες λογικές αρχές, οι οποίες χρησιμεύουν για τη θεμελίωση της Γλώσσης και για τον εννοιολογικό προσδιορισμό των αισθητών πραγμάτων, ενώ η μεταφυσική τους σημασία ή λειτουργία έγκειται εις το ότι αυτές, μόνο, ενσαρκώνουν την αληθινή πραγματικότητα, σε αντίθεση με τα αισθητά πράγματα που αντιπροσωπεύουν απλά φαινόμενα.

Θα λέγαμε ότι πρόκειται για μια ερμηνεία όχι τόσο σωστή, καθ' ό μέτρο αποδίδει ένα απόλυτα υπερβατικό χαρακτήρα εις τις πλατωνικές Ιδέες και αφ' ετέρου διότι βασίζεται εις τον απόλυτο δυϊσμό του Πλάτωνος, της κλασσικής φάσεως της φιλοσοφίας του (αντιπροσωπευομένης από τους διαλόγους τους προγενεστέρους του διαλόγου «Παρμενίδης»), χωρίς κατά συνέπεια να λαμβάνη υπ' όψη της τη διαλεκτική μεταστροφή του πλατωνισμού, τη σημειωθείσα εις τους τελευταίους φιλοσοφικούς διαλόγους του Πλάτωνα. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν αποδεχόμεθα αυτή την ερμηνεία: ως προς το δεύτερο σκέλος της, τοσούτω μάλλον που υιοθετεί συγχρόνως την υπαρκτική και λογική θεώρηση των πλατωνικών Ιδεών, παραβαίνοντας έτσι τα κηρύγματα του Πλάτωνος επί του προκειμένου θέματος, στο διάλογό του «Παρμενίδης».

Αισθητά διαφορετική, συγκριτικά με τις προηγούμενες ερμηνείες, είναι η ερμηνεία η προταθείσα από τον Karl Jaspers¹⁵. Όπως αυτός λέγει, στον Πλάτωνα «η λογική, η θεωρία της γνώσεως και η οντολογία αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο, αλλά αυτό δεν μαρτυρεί την έλλειψη ευκρινίας των». Πρόκειται κατά τη γνώμη μας περί ορθής ερμηνείας, τοσούτω μάλλον που, όπως και η ιδική μας θέση, εμπνέεται από την αρχή της ενότητας ή εν πάση περιπτώσει της συνυπάρξεως των επί μέρους διαφορετικών λειτουργιών της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών.

Αλλά και του Joseph Moreau η ερμηνεία δεν αποκλίνει πάρα πολύ από την ιδική μας, χωρίς όμως και να είναι ίδια. Σύμφωνα μ' αυτή «ο πλατωνικός ιδεαλισμός είναι... μια θεωρία της γνώσεως, μια γλωσσολογία... και εν συνεχεία μια αξιολογική θεωρία... η οποία θεμελιού το Είναι, και χρησιμεύει εκείθεν σαν βάση για την κοσμολογική θεώρηση του Είναι..., ισοδυναμεί λοιπόν με την οντολογία. Ο πλατωνικός ιδεαλισμός δεν είναι μόνο μια θεωρία της επιστημονικής εγκυρότητας (αλλά είναι επίσης) όργανο του νοητικού καθορισμού... οι πλατωνικές Ιδέες... είναι ιδεατές μορφές που εκφράζουν το Αγαθό και σύμφωνα με τις οποίες ρυθμίζεται η οργάνωση του αισθητού κόσμου»¹⁶.

Όπως βλέπουμε, αυτή η ερμηνεία δίδει προτεραιότητα εις τη γνωσεολογική λειτουργία της θεωρίας των Ιδεών, την οποία άλλωστε ο J. Moreau υπογραμμίζει όλως ιδιαίτερα, σ' όλα τα έργα του επί του πλατωνισμού. Η καλύτερη επί του προκειμένου απόδειξις είναι η ακόλουθη φράσις του: «Ο (πλατωνικός) ιδεαλισμός είναι πριν απ' όλα μία θεωρία της γνώσεως και αντιτίθεται στον εμπειρισμό»¹⁷.

Εμείς θα λέγαμε ότι η πλατωνική θεωρία των Ιδεών είναι πριν απ' όλα μια θεωρία του Είναι και μετά μια θεωρία της Γνώσεως (του Λόγου και της Γλώσσης, ειδικότερα) και εκείθεν της Αρετής (της ηθικής αλήθειας) και του κοσμολογικού Λόγου της Υπάρξεως (όστις στη πραγματικότητα είναι αυτός ούτος ο Λόγος του καθαρού Είναι, όπως εκφράζεται από τις Ιδέες, ιδωμένες στη διαλεκτική τους διάρθρωση ή κοινωνία, όπως μας λέγει ο Πλάτων στο διάλογό του «Σοφιστής»).

Και για να διευκρινίσουμε, έτι περαιτέρω, τη θέση μας επάνω σ' αυτό το θέμα θα λέγαμε ότι, η κατηγοροποίησης της θεωρίας των Ιδεών από τον ίδιο τον Πλάτωνα, στο διάλογό του «Σοφιστής» (καθ' ό μέτρο οι Ιδέες ορίζονται ρητά και σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα σαν Γένη του Είναι), δείχνει καθαρά την πρόθεση του να συνδέση τη θεωρία του των Ιδεών (διαρθρώνοντάς την αναλόγως: διαλεκτικώς) με τη θεωρία της Γνώσεως και δη του γνωσεολογικού Λόγου. Αλλ' αυτό, επαναλαμβάνουμε, δεν πρέπει ν' ερμηνευθή σαν μια χειρονομία απολύτου λογιμοποίησης της θεωρίας των Ιδεών.

Διότι η θεωρία των Ιδεών, παρά τον κατηγορικό μετασχηματισμό της, ιδίως στο διάλογο «ο Σοφιστής», παραμένει πάντοτε μια κατ' εξοχήν οντολογική θεωρία με μεθοδολογικό και όχι υπαρκτικό χαρακτήρα.

Με πιο απλά λόγια, οι πλατωνικές Ιδέες, ιδωμένες ιδίως υπό το φως των πορισμάτων της φιλοσοφικής ερεύνης του Πλάτωνα στο διάλογό του «Σοφιστής»: σαν Γένη του Είναι, εκφράζουν το Είναι (το καθαρό Είναι: κατά τρόπο άμεσο και το εμπειρικό Είναι και δη τον Λόγο του: κατά τρόπο έμμεσο) χωρίς παρά ταύτα να ταυτίζονται, ούτως ειπείν, με το Είναι, εκλαμβάνόμενες σαν καθ' εαυτά απόλυτα όντα, ουδεμίαν σχέση έχοντα με τα εμπειρικά τοιαύτα.

Με ακόμη πιο απλά λόγια, οι πλατωνικές Ιδέες εκφράζουν το ιδεατό ή καθαρό Είναι των αισθητών πραγμάτων και όχι το απόλυτο Είναι.

Θα προσθέταμε ότι το ιδεατό Είναι, σαν τέτοιο, αποτελεί το «έτερον» του εμπειρικού Είναι, μετά του οποίου άλλωστε επικοινωνεί και δη συνυπάρχει, συναπαρτίζον το Μεικτό Είναι όπως αυτό διατυπύεται ιδίως εις τους διαλόγους «Φίληβος» και «Τίμαιος». Είναι δηλαδή οικουμενικό Γένος, ούτως ειπείν, του Μεικτού Είναι, όπως είναι εξ άλλου και το εμπειρικό Είναι.

Η πλατωνική θέση που εκφράζει κατά τρόπο ευκρινή τη θεωρία του Μεικτού Είναι, είναι αυτή του: «βίος μεικτός» όπως διατυπύεται στο διάλογο «Φίληβος»¹⁸.

Άλλωστε, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι η υιοθέτησις εκ μέρους του Πλάτωνος της διαλεκτικής κοινωνίας των Ιδεών, όπως αυτή διατυπύεται στο διάλογο «Σοφιστής», επεβλήθη πριν απ' όλα από λόγους μεθοδολογικούς, οι οποίοι έχουν σχέση με την προσπάθεια ερμηνείας της «ουσίας», δηλαδή της καθαρής υποστάσεως των αισθητών όντων, κατά τρόπο δυναμικό και δη διαλεκτικό.

Και μετά τη μακροσκελή παρένθεσή μας επενερχόμεθα εις την παράθεση των πλέον χαρακτηριστικών προταθεισών ερμηνειών επί της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών.

Σαν τέτοιες αναφέρουμε, επί παραδείγματι, την προταθείσα ερμηνεία εκ μέρους του R. Logiaux, την οποία δεν αποδεχόμεθα καθ' ό μέτρο απονέμει εις τις πλατωνικές Ιδέες ένα απόλυτο υπαρκτικό χαρακτήρα, όπως το δηλοί το ακόλουθο απόσπασμα από τη μελέτη του επάνω στο πλατωνισμό¹⁹: «Για τον Πλάτωνα, η πραγματικότητα είναι Μορφή. Εν τούτοις είναι λανθασμένο να συμπεράνουμε απ' εκεί ότι η τοιαύτη Μορφή εκφράζει μόνο την ουσία της υπάρξεως... καθ' ότι για τον Πλάτωνα η Μορφή αποτελεί πραγματικό ον, με την πιο ισχυρή έννοια του όρου».

Και μ' αυτή την ευκαιρία θέλουμε να επισημάνουμε ότι αντιτιθέμεθα εις την μετάφραση και εκείθεν εις την ερμηνεία του πλατωνικού όρου «Ιδέα» δια του όρου «Μορφή», όχι μόνο διότι ο τελευταίος αυτός όρος αποτελεί το κυριώτερο φιλοσοφικό όρο του αριστοτελισμού, αλλά κυρίως διότι θεωρούμε τον φορμαλισμό, ιδωμένο σαν φιλοσοφική θεωρία, σαν μια από τις χαρακτηριστικώτερες εκφράσεις του φιλοσοφικού απολυταρχισμού. Ξέχωρα που ο φορμαλισμός, σαν φιλοσοφική διδασκαλία, δεν εκφράζει, αν όχι καθόλου, παρά ελάχιστα τον πλατωνικό ιδεαλισμό. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν αποδεχόμεθα, βασικά, τις αντίστοιχες ερμηνείες τόσο του Aug. Dies όσον και του Leon Robin, επί του προκειμένου θέματος²⁰.

Ολοκληρώνοντας την παράθεση και κυρίως την κριτική των χαρακτηριστικώτερων προταθεισών ερμηνειών επί της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών, που κάναμε με πάσα δυνατή συντομία, θα λέγαμε ότι είναι εσφαλμένη η θεώρησις των πλατωνικών Ιδεών είτε σαν απολύτων υπάρξεων, είτε σαν απλών λογικών εννοιών (όπως διατείνεται επί παραδείγματι ο David Ross²¹).

Οι πλατωνικές Ιδέες, επαναλαμβάνουμε, κατά την άποψή μας, πρέπει να ερμηνευτούν με κριτήριο τη φιλοσοφική τους λειτουργία την πολυειδή: την οντολογική, γνωσεολογική, ηθική, κοσμολογική, γλωσσολογική, αλλά και πολιτική (καθ' ό μέτρο χρησιμεύουν σαν αυθεντικά οντολογικά κριτήρια προσδιορισμού του πολιτικού Είναι γενικά και του οντολογικού περιεχομένου των πολιτικών εννοιών αλλά και της σωστής, από οντολογικής απόψεως, λειτουργίας της Πολιτείας και της πολιτικής δράσεως των πολιτών και δη των κυβερνώντων, όπως διεξοδικώς αναπτύσσεται εις τον διάλογο «Πολιτεία», όπου ο Πλάτων ρητώς συμπλέκει τη φιλοσοφία με την πολιτική «τέχνη», δηλαδή τη φιλοσοφική αλήθεια με την πολιτική τοιαύτη).

Και για να καταλήξουμε επί του προκειμένου θέματος, ολοκληρώνοντας την θέση μας ως προς την αξιολόγηση, ούτως ειπείν, τις πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών θα λέγαμε ότι η τοιαύτη θεωρία ως εκ του γεγονότος ότι εκφράζει την αυθεντική οντολογική Αλήθεια, ιδωμένη εις όλη την ειδολογική της πολυμέρεια, μπορεί να χρησιμοποιηθή σαν βάση για την αυθεντική οντολογική θεμελίωση τόσο του ανθρωπίνου γνωσεολογικού Λόγου και δη του φιλοσοφικού τοιούτου,

όσον και της ανθρωπίνης Δράσεως (της ηθικής, της πολιτικής κ.λ.π.) και εκείθεν, αναμφίβολα, πάσης ανθρωπίνης αληθείας και επιστήμης (φυσικής και ανθρωπολογικής) τουλάχιστον από μια άποψη γενικού πλαισίου, δηλαδή γενικού ειδολογικού προσδιορισμού της οντολογικής Αληθείας.

Εις αυτό το συμπέρασμα μπορεί τις να καταλήξει όταν ξεκινήσει βασικά από τη διαλεκτική ειδολογική ή κατηγορική διατύπωση αυτής της θεωρίας, όπως εκφράζεται, ιδίως εις τον διάλογο «ο Σοφιστής», με την περίφημο πλατωνική διακήρυξη της αρχής της διαλεκτικής κοινωνίας των Ιδεών²².

Πράγματι μια τέτοια ιδεαλιστική θεωρία, διαλεκτικώς και δη κατηγορικώς διαρθρωμένη, όπως είναι η πλατωνική θεωρία των Ιδεών (ιδωμένη στη διαλεκτική της μορφή, όπως εκφράζεται εις το προμνησθέντα διάλογο, που εκφράζει κατά τρόπο ακριβή την διαλεκτική ειδολογική διάρθρωση του καθαρού Είναι) μπορεί να χρησιμεύσει σαν βάση για την αυθεντική οντολογική θεμελίωση πάσης ανθρωπίνης αληθείας και δράσεως και οδηγό για τον έγκυρο, από αντικειμενικής οντολογικής απόψεως, προσδιορισμό του ανθρωπίνου Λόγου, και δη του Φιλοσοφικού τοιούτου, περί του Είναι.

Γ. Δια λόγους θεματικής πληρότητος της αναφοράς μας εις την πλατωνική θεωρία των Ιδεών κρίνουμε σκόπιμο να κάνουμε μια πολύ σύντομη σύγκρισή της με τις κυριώτερες ιδεαλιστικές ή ιδεαλίζουσες θεωρίες που υπεστηρίχθησαν στην ιστορική ανέλιξη του φιλοσοφικού Λόγου, τόσο στην κλασσική ελληνική εποχή όσο και στη νεώτερη εποχή της φιλοσοφίας. Σαν τέτοιες διαλέξαμε τον μονιστικό ιδεαλισμό των ελεατών, την σωκρατική εννοιολογική διδασκαλία και τον αριστοτελικό φορμαλισμό, αφ' ενός, τον υποκειμενικό ιδεαλισμό της νεωτέρας εποχής και την εγγελιανή ιδεαλιστική διδασκαλία, αφ' ετέρου.

Αυτό το οποίο θέλουμε, βασικά, να επισημάνουμε επί του προκειμένου θέματος είναι η διαφορά η οποία κατά τη γνώμη μας υπάρχει μεταξύ της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών αφ' ενός και όλων των άλλων, και δη των κυριωτέρων ιδεαλιστικών θεωριών (περί του Είναι και της Γνώσεώς του) που υπεστηρίχθησαν είτε πριν, είτε μετά την πλατωνική ιδεαλιστική διδασκαλία.

Αυτό κυρίως οφείλεται εις την ιδιότυπη φύση του πλατωνικού ιδεαλισμού και ειδικότερα εις την πολυδιάστατη, ούτως ειπείν, φιλοσοφική του λειτουργία, σε διάκριση με τη μονοδιάστατη φιλοσοφική λειτουργία, κατά το μάλλον ή ήττον, των άλλων ιδεαλιστικών θεωριών περί του Είναι.

Πιο αναλυτικά, η υπάρχουσα διαφορά, επί παραδείγματι, μεταξύ του πλατωνικού ιδεαλισμού και της μονιστικής ιδεαλιστικής διδασκαλίας των ελεατών, και ειδικότερα του φιλοσόφου Παρμενίδη, έγκειται όχι μόνο εις τον πλουραλιστικό χαρακτήρα του πλατωνικού ιδεαλισμού, αλλά ιδίως εις την διαλεκτική του διάρθρωση, όπως αυτή εκφράζεται στους τελευταίους φιλοσοφικούς διαλόγους του Πλάτωνα και ιδιαίτερα στους διαλόγους «Σοφιστής» και «Φίληβος», σε διάκριση προς την απολυταρχική ιδεαλιστική θεωρία των ελεατών.

Ως προς την υπάρχουσα διαφορά μεταξύ της πλατωνικής Ιδέας και της σωκρατικής εννοίας αυτή έγκειται κατά πρώτο στο γεγονός ότι, ενώ η δεύτερη δεν αντιπροσωπεύει παρά μια απλή λογική αρχή «ενικιστικού» χαρακτήρα, η πρώτη αντιπροσωπεύει μια συνθετική, ούτως ειπείν, φιλοσοφική αρχή με πολυδιάστατη

λειτουργία: οντολογική, γνωσεο-λογική, γλωσσολογική κ.λ.π. Η δεύτερη υπάρχουσα διαφορά τους είναι, όχι πλέον «ποιοτική, αλλά ποσοτική». Έτσι, ενώ ο Σωκράτης (όπως τουλάχιστον μας πληροφορούν οι μαθητές του με πρώτο τον Πλάτωνα, τον ίδιο, ή ο Αριστοτέλης), δεν ανεφάρτετο παρά σε έννοιες ηθικής τάξεως, επιδιώκοντας τον έγκυρο από οντολογικής απόψεως ορισμό τους, ο Πλάτων εισήγαγε μια γενική, ούτως ειπείν, ιδεαλιστική θεωρία αναφερομένη τόσο σε αφηρημένες έννοιες και δη σε έννοιες ηθικής τάξεως, όσον και σε κάθε κατηγορία αισθητών πραγμάτων, φυσικών και ανθρωπίνων.

Παρά ταύτα, πρέπει ν' αναγνωρίσουμε ότι ο πλατωνικός ιδεαλισμός επηρεάσθη, ως προς τη γέννησή του, τόσο από την σωκρατική εννοιολογία, όσο κι' από την ιδεαλιστική διδασκαλία των ελεατών φιλοσόφων, όπως επίσης από την περί του κοσμολογικού «Νου» διδασκαλία του Αναξαγόρα και κυρίως από τον μαθηματικό ιδεαλισμό των πυθαγορείων. Αλλά όπως παρατηρεί και ο Κυριάκος Κατσιμάνης πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ της καταγωγής της πλατωνικής Ιδέας και αυτής της ιδίας²³.

Όσον αφορά την υπάρχουσα διαφορά μεταξύ του πλατωνικού ιδεαλισμού και του αριστοτελικού φορμαλισμού έχουμε να παρατηρήσουμε ότι ο πρώτος, αν και είναι μια κατ' εξοχήν οντολογική θεωρία (καθ' ό μέτρο οι Ιδέες, ιδωμένες ιδίως στη διαλεκτική τους κοινωνία, δηλαδή συμπλοκή, εκφράζουν την ουσία των όντων και γενικά του Είναι, δηλαδή το καθαρό Είναι της εμπειρικής Υπάρξεως, στη διαλεκτική του ειδολογική διάρθρωση), εν τούτοις, λόγω του διαλεκτικού του χαρακτήρος²⁴, μπορεί να χρησιμεύσει σαν βάση για την οντολογική θεμελίωση της ανθρωπίνης Γνώσεως, λοιπόν σαν μια προ-γνωσεολογική θεωρία περί του Είναι (και εκείθεν σαν αυθεντικός οδηγός για τον έγκυρο, οντολογικώς, προσανατολισμό του ανθρώπου αλλά και της πολιτείας του), ενώ ο αριστοτελικός φορμαλισμός είναι μια φιλοσοφική θεωρία με υπαρκτικό αποκλειστικώς χαρακτήρα, η οποία ως της διατυπώσεώς της δεν μπορεί να χρησιμεύσει σαν βάση για την κατηγορική θεώρηση και εκείθεν γνώση του Είναι (και ειδικότερα των όντων)²⁵.

Και ερχόμεθα εις την διαφορά που υπάρχει μεταξύ του πλατωνικού ιδεαλισμού και του υποκειμενικού ιδεαλισμού της νεωτέρας φιλοσοφίας, του οποίου ο πιο επιφανής εκπρόσωπος είναι ο Descartes και κατά δεύτερο λόγο ο Berkeley.

Λοιπόν, σε διάκριση προς τον πλατωνικό ιδεαλισμό, που έχει ένα καθαρά αντικειμενικό χαρακτήρα, καθ' ό τι σαν κριτήριο της Αληθείας υιοθετεί τον οντολογικό Λόγο (ιδωμένο σαν την ουσία της Υπάρξεως) ο υποκειμενικός ιδεαλισμός υιοθετεί τον ανθρώπινο Λόγο (εις τον οποίον υποτάσσει, ούτως ειπείν και τον οντολογικό Λόγο).

Με πιο απλά λόγια, ο πλατωνικός ιδεαλισμός έχει την «πηγή» του εις το Είναι, ενώ ο υποκειμενικός ιδεαλισμός εις το ανθρώπινο υποκείμενο. Αυτόν τον τελευταίο κριτικάρωντάς τον ο Hegel τον αποκαλεί «κακό» ιδεαλισμό²⁶, καθ' ό μέτρο εκμηδενίζει ή εν πάση περιπτώσει αγνοεί το Είναι και το Λόγο του.

Όσον αφορά τέλος εις την υφισταμένη διαφορά μεταξύ του πλατωνικού ιδεαλισμού και του αντίστοιχου του Hegel, έχουμε να παρατηρήσουμε ότι, ενώ ο πρώτος είναι, κατ' αρχήν, μια οντολογική θεωρία ιδεαλιστικής αποκλίσεως με μεθοδολογικό χαρακτήρα, ο ιδεαλισμός του Hegel είναι μια οντολογική θεωρία,

ρασιοναλιστικής αποκλίσεως, με απολυταρχικό χαρακτήρα. Έτσι, σε διάκριση προς τον Πλάτωνα που αναφέρεται στο αυθεντικό Είναι, ο Hegel αναφέρεται στο απόλυτο Είναι: με την έννοια ότι το ιδεατό Είναι, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, εκπροσωπεί το αυθεντικό Είναι: το καθαρό Είναι, ιδωμένο σαν οικουμενικό Γένος του Μεικτού Είναι²⁷, ενώ κατά τον Hegel το ιδεατό ή καθαρό Είναι ταυτίζεται με το απόλυτο: μ' άλλα λόγια είναι το μόνο «υποκείμενο» του Είναι, δηλαδή το μόνο υπάρχον, αληθινά. Θέσις, ήδη ξεπερασμένη από το τελευταίο (διαλεκτικό) πλατωνισμό, όπως το μαρτυρεί η πλατωνική θεωρία περί του Μεικτού Είναι, όπως διατυπύεται λίαν ευκρινώς στο διάλογο «Φίληβος».

Δ. Συνεχίζουμε την αναφορά μας επί του φιλοσοφικού θέματος του προσδιορισμού της πραγματικής εννοίας της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών με την εξέταση του ακόλουθου ερωτήματος: η εν λόγω θεωρία έχει ή όχι ένα απλό νομιναλιστικό χαρακτήρα; Μ' άλλα λόγια πρόκειται για μια θεωρία κενή οντολογικού περιεχομένου ή όχι; Ερώτημα, από φιλοσοφική άποψη, πολύ σπουδαίο του οποίου η εξέταση και εκείθεν η λύσις θα μας βοηθήση τα μέγιστα εις την κατανόηση της πραγματικής εννοίας του πλατωνικού ιδεαλισμού.

Νομίζουμε ότι για να διευκολυνθούμε να δώσουμε λύση σ' αυτό το πρόβλημα πρέπει να απαντήσουμε εις το ακόλουθο ερώτημα: η πλατωνική θεωρία των Ιδεών, όπως εξ άλλου και κάθε άλλου είδους φιλοσοφική θεωρία και γενικά ο Λόγος περί του Είναι, άλλως πως η Γλώσσα, έχει ή όχι οντολογικό περιεχόμενο; Μ' άλλα λόγια εκφράζει ή όχι το Είναι και μάλιστα κατά τρόπο έγκυρο;

Αλλά ας αρχίσουμε από το πλατωνικό φιλοσοφικό Λόγο περί του Είναι και δη από τη θεωρία του των Ιδεών.

Νομίζουμε ότι από την στιγμή που ο Πλάτωνας υιοθέτησε το διαλεκτικό μοντέλο της διαρθρώσεως της θεωρίας του των Ιδεών (στο διάλογό του «Σοφιστής») αυτομάτως προσέδωσε ένα αναμφισβήτητο φιλοσοφικό κύρος και εκείθεν μια αναμφισβήτητη οντολογική εγκυρότητα εις την εν λόγω θεωρία του.

Αλλά πρέπει να διευκρινίσουμε ότι, όταν μιλάμε για την οντολογική εγκυρότητα της θεωρίας των Ιδεών δεν εννοούμε αναγκαστικά και την ταύτιση αυτής της θεωρίας με το Είναι.

Μ' άλλα λόγια το τοιούτο δεν πρέπει να ερμηνευθή ότι η εν λόγω θεωρία έχει απόλυτο υπαρκτικό χαρακτήρα, με την έννοια ότι οι πλατωνικές Ιδέες αποτελούν καθ' εαυτά υπαρκτά και δη απόλυτα όντα, ουδεμία σχέση έχοντα με τον κόσμο της εμπειρικής Υπάρξεως.

Αυτήν ακριβώς την θέση ο Πλάτων επολέμησε στο διάλογό του «Παρμενίδης», όπου κάνει δριμύα κριτική του απολυταρχικού ιδεαλισμού των ελεατών και δη του φιλοσόφου Παρμενίδη, αλλά και έμμεσα κάνει αυτο-κριτική της ιδικής του προγενεστέρας απολυταρχικής ιδεαλιστικής θεωρίας, όπως αυτή διατυπύεται στους διαλόγους πριν από τον «Παρμενίδη». Κι' αυτό, κατά το μέτρο που αμφοτέρως αυτές οι απολυταρχικές ιδεαλιστικές θεωρίες έχουν ένα απόλυτο υπαρκτικό χαρακτήρα, μεταφυσικής διαστάσεως, μη επιτρέποντα την εξήγηση της μεθέξεως του υπ' αυτών θεσμοποιημένου ιδεατού Είναι με την αισθητή πραγματικότητα και με το ανθρώπινο φιλοσοφικό υποκείμενο, αντιστοίχως.

Αυτός είναι και ο λόγος που ο Πλάτωνας στη συνέχεια, και δη στον ακόλουθο του «Παρμενίδη» διάλογο που είναι «Σοφιστής», προβαίνει ρητώς εις την

απο-υπαρκτικοποίηση της θεωρίας του των Ιδεών και εκείθεν της ιδεαλιστικής διδασκαλίας περί του Είναι, υιοθετώντας μια ιδεαλιστική θεωρία εάν μπορούμε να την ονομάσουμε έτσι: προ-εμπειρική, αφ' ενός και προ-φιλοσοφική και δη προ-γνωσεολογική, αφ' ετέρου. Δηλαδή μια ιδεαλιστική θεωρία εκφράζουσα το καθαρό Είναι της εμπειρικής Υπάρξεως και ειδικότερα το ιδεατό Γένος του Μεικτού Είναι και όχι το απόλυτο Είναι, όπως συνέβαινε με την Ιδεαλιστική Πλατωνική θεωρία των διαλόγων πριν από τον «Παρμενίδη». Και δεδομένης της διαλεκτικής της διαρθρώσεως, θα προσθέταμε ότι πρόκειται για μια ιδεαλιστική φιλοσοφική θεωρία με μεθοδολογικό χαρακτήρα (:δηλαδή με καθαρά λειτουργική φιλοσοφική αποστολή) και όχι με θεσμοποιημένο απολυταρχικό υπαρκτικό χαρακτήρα. Δηλαδή πρόκειται για μία ιδεαλιστική θεωρία εκφράζουσα το καθαρό Είναι κατά τρόπο διαλεκτικό και σαν τέτοια μας προσφέρει τη δυνατότητα τόσο της εγκύρου διαλεκτικής σπουδής του Φαίνεσθαι: δια της αναγωγής του εις το διαλεκτικό ιδεατό Είναι, δηλαδή εις τον διαλεκτικό οντολογικό Λόγο, όσον και της εγκύρου οντολογικής θεμελιώσεώς του περί του Είναι γνωσεολογικού Λόγου του ανθρωπίνου υποκειμένου.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, μπορούμε άφοβα να θεωρήσουμε την πλατωνική θεωρία των Ιδεών, ιδωμένη στη διαλεκτική της διατύπωση, σαν αυθεντική φιλοσοφική θεωρία, και όχι να αμφισβητούμε το οντολογικό της κύρος και κατά συνέπεια και τη φιλοσοφική της «νομιμότητα» και δη χρησιμότητα, όπως έκανε επί παραδείγματι ο Αριστοτέλης. Άλλωστε, το ένα από τα δύο κύρια επιχειρήματα του Αριστοτέλη στη κριτική του επί της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών είναι ότι αυτή η θεωρία δεν κάνει τίποτε άλλο από το να διπλασιάζει τα όντα, καθ' όσον στα επί μέρους ατομικά αισθητά όντα προσθέτει τα «γενικά» ιδεατά όντα (τ' άλλο κύριο επιχείρημά του είναι ότι ο Πλάτωνας εχώρισε το «γενικό», δηλαδή το ιδεατό, από το ατομικό, δηλαδή το αισθητό).

Εάν δεχθούμε αυτό το αριστοτελικό επιχείρημα, είμεθα υποχρεωμένοι, αυτόματα, να δεχθούμε ότι οι λέξεις και δη οι έννοιες και γενικά εκείθεν κάθε μορφή Λόγου (είτε φιλοσοφικής, είτε επιστημονικής είτε άλλης τάξεως) δεν κάνει τίποτε άλλο από το να διπλασιάζει τα όντα καθ' όσον τα προσδιορίζει, αντικαθιστώντας τα, με τις λέξεις, τις έννοιες, τους ειδικούς επιστημονικούς ή φιλοσοφικούς κ.λ.π. όρους.

Πρόκειται για θέση, κατά τη γνώμη μας, σοφιστική, που δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να αμφισβητή το οντολογικό κύρος του Λόγου και δη του φιλοσοφικού τριούτου και ακόμη ειδικότερα του ιδεαλιστικού φιλοσοφικού Λόγου: του οντολογικά έγκυρου, όπως είναι εν προκειμένω η διαλεκτική ιδεαλιστική θεωρία του Πλάτωνος, όπως αυτή διατυπύται στους τελευταίους φιλοσοφικούς πλατωνικούς διαλόγους και ειδικότερα στο διάλογο «Σοφιστής».

Το βασικό σφάλμα αυτής της θέσεως (και κατά συνέπεια και του αριστοτελικού επιχειρήματος) είναι ότι θεωρεί τον Λόγο (εν προκειμένω τον ιδεαλιστικό φιλοσοφικό Λόγο του Πλάτωνος) και γενικά τη Γλώσσα, από μια άποψη στενά υπαρκτική, ενώ το σωστό είναι ότι πρέπει να τα ιδούμε από μια άποψη «συμβολική» και μαζί κατηγορική. (Αυτός είναι και ο λόγος που ο μεγάλος, κυνικός, φιλόσοφος Αντισθένης μιλούσε ειρωνικά για την ύπαρξη των Ιδεών).

Οι πλατωνικές Ιδέες, όπως άλλωστε οι παντός είδους έννοιες και γλωσσολογικοί όροι, δεν πρέπει επ' ουδενί λόγω να θεωρούνται σαν όντα. Μ' άλλα λόγια δεν πρέπει να ταυτίζονται με τα όντα. Αλλ' όμως δεν πρέπει, από την άλλη πλευρά και να χωρίζονται από τα όντα και μάλιστα κατά τρόπο απόλυτο. Διότι σ' αυτή την τελευταία περίπτωση εκμηδενίζουμε τον ανθρώπινο Λόγο, από κάθε οντολογικό περιεχόμενο, καθιστώντας τον απολύτως αναυθεντικό, οντολογικά. Κατ' αυτόν τον τρόπο καθιστούμε αδύνατη όχι μόνο τη γνώση των όντων, αλλά και την απλή έκφρασή των, εκ μέρους του ανθρώπινου υποκειμένου.

Δεν πρέπει δε να μας διαφεύγει την προσοχή το γεγονός ότι ο ίδιος ο Πλάτωνας στο διάλογό του «Κρατύλος», όπου αναφέρεται ακριβώς σ' αυτό το τόσο σπουδαίο από φιλοσοφικής απόψεως θέμα (:όπως είναι αυτό της οντολογικής ή μη εγκυρότητας του ανθρώπινου Λόγου), απορρίπτει τόσο την υπαρκτική θέση της θεωρήσεως του ανθρώπινου Λόγου και ειδικότερα της Γλώσσας, η οποία πρεσβεύει την αυτόματη (κατά φύση) οντολογική ή καλύτερα υπαρκτική θεώρηση του Λόγου και της Γλώσσας, όσον και τη συμβατική θέση της θεωρήσεως του Λόγου και της Γλώσσας, ήτις στην ουσία αρνείται κάθε οντολογική εγκυρότητα εις τον ανθρώπινο Λόγο, καθ' ό μέτρο τον θεωρεί σαν μια απλή συμβατική γλωσσολογική έκφραση επί του Είναι. Ο Πλάτωνας επί του προκειμένου θέματος υιοθετεί μια ενδιάμεση, ούτως ειπείν, θέση, καθ' ό τι αναγνωρίζει την υπό όρους οντολογική εγκυρότητα του ανθρώπινου Λόγου και της Γλώσσας και ειδικότερα του φιλοσοφικού τοιούτου. Αυτοί οι όροι έχουν σχέση με το σεβασμό, εκ μέρους του ανθρώπινου Λόγου και Γλώσσας και ειδικότερα του φιλοσοφικού Λόγου, της πραγματικής διαλεκτικής διαρθρώσεως του Είναι, δηλαδή του Οντολογικού Λόγου, όπως αυτός είναι ενσωματωμένος, υπό κατηγορική μορφή, εις τα επί μέρους όντα.

Σε φιλοσοφικό επίπεδο η τοιαύτη διαλεκτική διάρθρωσις του οντολογικού Λόγου, στο πλαίσιο του πλατωνισμού, εκφράζεται από την θεωρία των Ιδεών ιδωμένη στην διαλεκτική της διάρθρωση, όπως αυτή εκφράζεται στο διάλογο «Σοφιστής» από την περίφημο πλατωνική θέση της κοινωνίας των Ιδεών. Άλλωστε σ' αυτό το ίδιο διάλογο ο Πλάτωνας επιλύει και το πρόβλημα της οντολογικής «αξιολογήσεως» του ανθρώπινου Λόγου²⁸, καθ' ό τι αυτό το πρόβλημα παρέμεινε στην ουσία ανεπίλυτο στο διάλογο «Κρατύλος».

Κατά τον Πλάτωνα λοιπόν ο ανθρώπινος Λόγος δεν είναι κενός οντολογικού περιεχομένου αλλά το αντίθετο. Αλλά όπως προείπαμε για να είναι οντολογικά έγκυρος πρέπει να αντιστοιχί στον οντολογικό Λόγο. Κάπως έτσι πρέπει να αξιολογούμε κάθε μορφή του ανθρώπινου Λόγου και δη του φιλοσοφικού Λόγου και εν προκειμένω την ιδεαλιστική θεωρία του Πλάτωνος. Αυτή, ιδωμένη στη διαλεκτική της διατύπωση, όπως συμβαίνει στους τελευταίους φιλοσοφικούς διαλόγους του Πλάτωνα και ιδίως στο «Σοφιστή» και το «Φίληβο», μπορεί να θεωρηθή, χάρη ακριβώς στη διαλεκτικότητά της (η οποία αντιστοιχεί στη διαλεκτική ειδολογική διάρθρωση του Είναι), σαν έγκυρος φιλοσοφικός Λόγος (ή θεωρία) περί του Είναι.

Ε. τελειώνουμε με την παράθεση ωρισμένων τελικών απόψεων, επί της πλατωνικής θεωρίας των ιδεών, ολοκληρώνοντας έτσι τη γνώμη μας όσον αφορά

την ερμηνεία της εν λόγω θεωρίας, που όλως συνοπτικά εκθέσαμε στην αρχή αυτού του άρθρου μας.

Θα λέγαμε λοιπόν, κατ' αρχήν, ότι αν και δεν είναι δυνατός ο ορισμός της εν λόγω θεωρίας κατά τρόπο «περιοριστικό», δηλαδή στατικό και απόλυτο, εν τούτοις μπορούμε να επιχειρήσουμε ένα είδος φιλοσοφικής αξιολογήσεως και εκείθεν ερμηνείας αυτής της θεωρίας, με κριτήριο τη φιλοσοφική της λειτουργία και εκείθεν την φιλοσοφική της τελεολογία.

Εάν λοιπόν τις μας ζητούσε να ορίσουμε ή καλύτερα να αξιολογήσουμε την εν λόγω θεωρία, με βάση τα ανωτέρω κριτήρια, θα λέγαμε τα ακόλουθα: Ο Πλάτωνας με τη θεωρία του των Ιδεών, ιδίως όπως αυτή διατυπύεται κατά τρόπο διαλεκτικό, στο διάλογο «Σοφιστής», αποσκοπεί κατά βάθος εις το να κατευθύνη το ανθρώπινο υποκείμενο προς μια καθαρά θέαση του Είναι, υπεράνω και εκείθεν της εμπειρικής τοιαύτης, πράγμα που θα το βοηθήση εις τον αυθεντικό, από οντολογικής απόψεως, προσανατολισμό του τόσο από θεωρητικής απόψεως, όσον και από πρακτικής απόψεως και θα προσθέταμε τόσο από πνευματικής απόψεως, όσον και από ηθικής απόψεως.

Αυτός είναι και ο ένας βασικός λόγος που ο Πλάτωνας διαλεκτικοποίησε την θεωρία του των Ιδεών, ούτως ώστε να διευκολύνει την εκ μέρους του ανθρώπινου υποκειμένου, και δη του φιλοσοφικού τοιούτου, δυνατότητα «επικοινωνίας» μ' αυτή τη θεωρία, τη στιγμή μάλιστα που αυτή η θεωρία εκφράζει την ουσία ή τον Λόγο του Είναι, ιδωμένου στην διαλεκτική του ειδολογική διάρθρωση.

Ο άλλος βασικός λόγος που ο Πλάτωνας διαλεκτοποίησε την θεωρία του των Ιδεών είναι για να μπορέση αυτή η θεωρία ν' εκφράση την ουσία ή τον Λόγο της εμπειρικής Υπάρξεως, κατά τρόπο δυναμικό, ανταποκρινόμενο στην κατηγορική (:διαλεκτική) ή ειδολογική διάρθρωση των αισθητών πραγμάτων.

Λοιπόν, για λόγους έχοντες σχέση με την εναρμόνιση, ούτως ειπείν, της θεωρίας των Ιδεών τόσο με τον ανθρώπινο Λόγο, όσο και με τον οντολογικό Λόγο. Εξυπακούεται ότι η εναρμόνισις της με τον Οντολογικό Λόγο, σαν αίτημα, προηγείται απ' αυτήν με τον ανθρώπινο Λόγο. Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι η θεωρία των Ιδεών, σαν κατ' εξοχή οντολογική θεωρία εκφράζει τον Λόγο του Είναι, από την άποψη της ειδολογικής του διαλεκτικής διαρθρώσεως, παρά τον ανθρώπινο Λόγο. Αυτό σημαίνει ότι στη ουσία ο ανθρώπινος Λόγος οφείλει να εναρμονίζεται με την (διαλεκτική) θεωρία των Ιδεών και όχι η τελευταία μ' αυτόν. Παρά ταύτα και η αντίθετη άποψη, ιδωμένη από μια τελεολογική φιλοσοφική σκοπιά, είναι, μέχρι ενός ωρισμένου σημείου, δυνατό να υποστηριχθή, δεδομένης αν όχι της αναμφισβητήτου τουλάχιστον της «δυνάμει» σχέσεως κοινότητας μεταξύ του οντολογικού Λόγου και του ανθρώπινου Λόγου, την οποία ο Πλάτων υπογραμμίζει σ' όλο του το έργο και ιδιαίτερα στους τελευταίους του φιλοσοφικούς διαλόγους.

Για όλους τους παραπάνω λόγους εμείς υποστηρίζουμε ότι η πλατωνική θεωρία των Ιδεών, όπως αυτή διατυπύεται ιδίως στο διάλογο «Σοφιστής», μπορεί να θεωρηθή σαν μια ιδεαλιστική φιλοσοφική θεωρία με μεθοδολογικό χαρακτήρα που επιδιώκει κυρίως την θεμελίωση της επικοινωνίας του ανθρώπινου φιλοσοφικού υποκειμένου με την ουσία του Είναι και αφ' ετέρου την θεμελίωση της δυνατότητας

της εκφράσεως της ουσίας της εμπειρικής Υπάρξεως, κατά τρόπο δυναμικό και δη διαλεκτικό.

Άρα, την θεμελίωση της δυνατότητας του προσδιορισμού, κατά τρόπο διαλεκτικό, της οντολογικής Αληθείας, εκ μέρους του ανθρωπίνου γνωσεολογικού υποκειμένου.

Με πιο απλά λόγια, η θεωρία των Ιδεών παρουσιάζεται σαν ένα είδος ενδιάμεσου που σκοπό έχει ακριβώς την θεμελίωση της επικοινωνίας μεταξύ του Είναι και του ανθρωπίνου υποκειμένου (εξυπακούεται η θεωρία των Ιδεών στην διαλεκτική της διατύπωση).

Γι' αυτό το λόγο αντιτιθέμεθα θεμελιωδώς σε κάθε «απόπειρα» ερμηνείας της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών σαν θεωρίας με υπαρκτικό χαρακτήρα και εκείθεν σαν οντολογικής θεωρίας με μετα-φυσικό και υπερανθρώπινο, ούτως ειπείν, χαρακτήρα, αντιστοίχως.

Για μας, επαναλαμβάνουμε, η πλατωνική θεωρία των Ιδεών, ιδωμένη ιδίως στη διαλεκτική της η κατηγορική της διατύπωση, δεν είναι παρά μια φιλοσοφική θεωρία με μεθοδολογικό χαρακτήρα που αποσκοπεί εις την θεμελίωση της διαλεκτικής σχέσεως μεταξύ του καθαρού ή ιδεατού Είναι, της εμπειρικής Υπάρξεως και του ανθρωπίνου φιλοσοφικού υποκειμένου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Joseph Moreau, "Réalisme et Idéalisme Chez Platon", Paris 1951, σ. 4.
2. Για περισσότερες πληροφορίες ως προς τη θέση μας επ' αυτού του θέματος και γενικῶς επί του πλατωνισμού, ειδικότερα δε επί του θέματος του μετασχηματισμού της κλασσικής θεωρίας των Ιδεών και της νέας (:διαλεκτικής) μορφής της πλατωνικής θεωρίας του Είναι και της Γνώσεως, στην τελευταία (:διαλεκτική) φάση του πλατωνισμού, βλέπε την εργασία μας: "La transformation de la theorie des Idees et la solution des problemes de l'etre et de la connaissance dans "Le Sophiste" de Platon", thèse, Paris 1987, σ. 436.
3. Βλ. S.R. Loriaux, l'etre et la forme selon Platon; Essai sur la dialectique Platonicienne, Paris-Bruges, 1955, σ. 174, βλ. επίσης Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος, Εισαγωγή στη Φιλοσοφία, πρώτος τόμος, Αθήναι 1974, σ. 50, επίσης I.M. Crombie, An examination of Platos doctrines, tome II, σ. 254.
4. Φαίδ. 100, α.
5. Αυτό το επιχείρημα είναι η συνέχεια του δευτέρου επιχειρήματός μας.
6. Αριστοτέλης, Μετά τα Φυσικά, 997, Β, 13-4, βλ. επίσης 997, D, 8-9.
7. Παρομοίως 1086, α, 38-40.
8. Kant, la critique de la raison pure, trad. Barni-Archambault, tome I, σ. 311-312.
9. Hegel, leçons sur l'histoire de la philosophie, tome 3, la philosophie Grecque, Platon, et Aristote. trad. et notes Pierre Garnier, Paris, 1972, ντιν., σ. 415-416.
10. Τσελλερ-Νεστλε, Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας, μετάφραση Χρ. Θεοδωρίδη, 13η έκδοση του Παν/μίου Θεσ/νίκης, 1942, σ. 166-167.
11. Paul Natorr, Platos Ideenlehre, eine einfuhrung in dem idealismus, leipzig, 1930, σ. 215-216. Βλ. επίσης την ελληνική μετάφρασή της υπό Μιχ. Τσαμαδού, Αθήνα 1929, (Η περί των Ιδεών θεωρία του Πλάτωνος) σ. 214.
12. Βλ. «Παρμενίδης», 132, Β, 4 και ακόλ.
13. Παρομοίως 130, Ε, και ακόλ.
14. Μπέρναντ Ράσσελ «Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας», μετάφρ. Αιμίλιος Χουρμούζιος, εκδ. Αρσενίδη, Τόμος Α, σ. 223-224.
15. Karl Jaspers, les grands philosophes, tome 2, μετάφρασις στα γαλλικά υπό G. Floquet, J. Herch, Helene Naef. Paris 1963, col. 10-18, σ. 109-110.
16. Βλ. σημείωση 1, σ. 88.
17. Παρομοίως σ. 15-16.
18. «Φίληβος» 21, D, E-22, α 27, D και ακόλ. 61, Β, C, D, E.
19. Βλ. 3, σ. 20-21 και 34.
20. Βλ. ιδίως Leon Robin, les rapports de l'etre et de la connaissance d'apres Platon, P.U.F., pris 1957, σ. 86.

21. David Ross, *Plato's theory of Ideas*, Oxford, at the Clarendon Press, 1951, σ. 225.
22. Βλ. ιδίως 251, α, 8 και ακόλ. και 262, D, 8 και ακόλ.
23. Κυριάκος Κατσιμάνης, *Etude sur le rapport entre le beau et le bien chez Platon*, thèse ès lettres, Paris IV, 1980, σ. 3.
24. Όπως αυτός εκφράζεται από την περίφημη πλατωνική θέση της διατεταγμένης κοινωνίας των Ιδεών.
25. Επ' αυτού του θέματος βλ. τη θέση του Paul Ricoeur, "etre, essence et substance chez Platon et Aristote". Paris 1982, σ. 175: που ορίζει την πλατωνική Ιδέα σαν φιλοσοφική αρχή και την αριστοτελική μορφή σαν υπαρκτική αρχή.
26. Βλ. σημ. 9, σ. 415-416.
27. Σύμφωνα με το πλατωνισμό των τελευταίων φιλοσοφικών διαλόγων. Επ' αυτού του θέματος βλ. τη θέση του Ευάγγελου Μουτσόπουλου, όπως διατυπύται στο έργο του: *La musique dans l'oeuvre de Platon*. P.U.F., Paris 1958, σ. 389.
28. Βλ. 260, α 5-6.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΝΙΚ. ΠΕΝΤΕΣΗΣ
(DOCTEUR D'ETAT ES LETTRES ET
SCIENCES HUMAINES, DE L'UNIVERSITE
DE PARIS-SORBONNE)